

SARIÇAM (*Pinus silvestris* L.) IN ANADOLU'DA YAYILIŞINA BİR İLÂVE

Yazan

Prof. Dr. Abdulgafur ACATAY

Ağaç türleri arasında coğrafi yayılışı çok geniş olan sarıçamın Avrupa'da güney İspanya'dan kuzey ağaç sınırına, Asya'da İran'dan Sibiry'a'nın büyük kısımlarına kadar rastlanır. Bu ağacın memleketimizdeki yayılışı birçok kimselerin bilhassa Bernhard, Krause ve Kayacık'ın araştırma ve neşriyatından sonra esas itibariyle belirmiş olmakla beraber, iklimle muhtaç bazı hususların bulunduğu şüphe yoktur. 1955 yılı Ağustos ayında Kütahya'nın güneyindeki Murat dağında orman koruması ve entomoloji bakımından yapılan araştırmalar sırasında sarıçamın yayılışına ait bazı tesbitler yapılmış olup bunlara bu yazıda temas etmekte fayda mülâhaza edilmiştir.

Bernhard sarıçamın Türkiye'deki yayılışı sahalarını kuzey Anadolu'nun doğu ve orta kısımları ile step kenarı ve orta Anadolu olarak göstermekte ve bu mntakaları tekrar seksiyonlara ayırmaktadır. Mumaileyh step kenarı ve orta Anadolu'nun seksiyonlarını, Akdağmadeni sarıçam ormanlarını içerisine alan Yozgat seksiyonu; Ankara ile Eskişehir arasında bulunan sarıçam ormanlarına şamil olan Ankara seksiyonu; Eskişehir'in kuzeyinden itibaren Bozüyük, Türkmendağı, Alaçam, Eğrigöz dağlarını ihtiva eden Bursa seksiyonu; Ahırdağı ile Işıklıdağını içerisine alan Afyonkarahisar seksiyonu; Salihli yakınındaki Bozdağı ihtiva eden İzmir seksiyonu diye adlandırmıştır. Kayacık yazısında bu seksiyonlardan Afyonkarahisar ve İzmir seksiyonlarının doğru olmadığını belirtmektedir. Netekim Haziran 1957 de Afyonkarahisar dolaylarında tetkikat yaparken Afyon'un Yağcı ve Dinar'ın Söğüt dağında sarıçam bulunduğu bildirilmesi üzerine 10.6.1957 günü Dinar'ın Söğüt dağına gidilerek araştırmada bulunmuş ve bu mntakada sarıçamın mevcut olmadığı ve c'var köylüler tarafından kızılçam (*Pinus brutia* Tenore)'a yanlışlıkla sarıçam denildiği tesbit edilmiştir. Yolların bozukluğu dolayısıyla adı geçen Yağcı ormanına gidilememiş ve teşhis için Afyon İşletme Müdürlüğünden istenilen çam nümuneleleri maalesef elde edilememiştir.

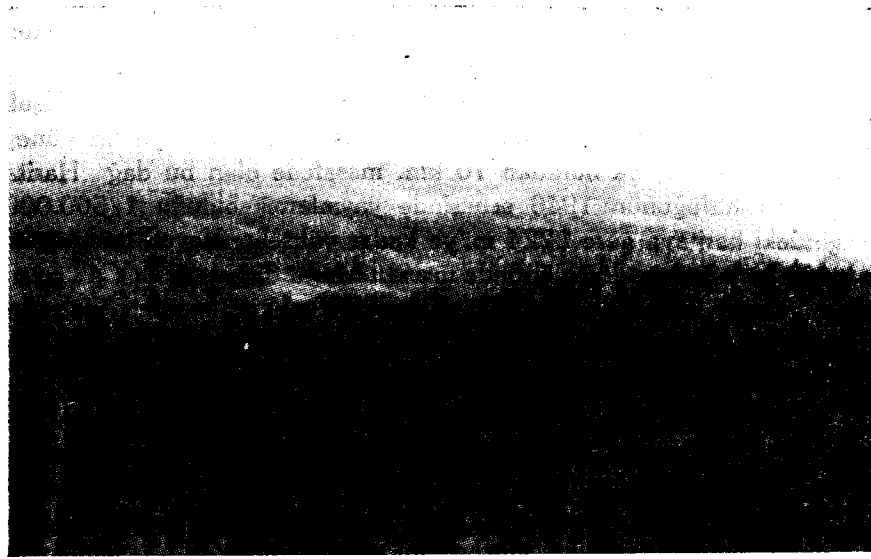
Bu sebepten Murat dağında yapılan bu tesbit bir kıymet kazanmakta ve sarıçamın Anadolu'da yayılışının güney batı sınırını teşkil etmektedir.

Murat dağı Kütahya vilâyetinin Altıntaş ve Gediz kazaları ile Uşak vilâyetinin Banaz kazası dahilinde bulunmaktadır. Kütahya'nın güney doğusuna rastlayan ve buradan 70 km. mesafede olan bu dağ Harita Umum Müdürlüğünün 1946 senesinde yayınlamış olduğu 1/500.000 ölçeğindeki haritaya göre 2224 m.'ye kadar yükselir. Heyeti umumiyesi ile kuzey batı - güney doğuyönünde uzanan Murat dağı İsmail Yalçınlar'a göre paleozolik araziden müteşekkil eski kitlelerden ibarettir. Umumiyetle şişt ve kristalin kalkerlerden meydana gelmiş ise de, batı kısımlarında geniş sahalara kaplayan serpantinlerin ihtiva eder.

Murat dağı civarında meteoroloji istasyonu bulunmadığından burasının iklimi hakkında maalesef doğru bir bilgi vermek mümkün değildir. Ana hatları itibariyle stebe geçiş zonuna dahil olan bu mntakadaki yağış miktarı 1930 - 1939 yıllarına ait Türkiye yağmur haritasına göre 401 - 600 mm. dir. Bunların mevsimlere dağılışı ise ilkbahar : 200 - 300 mm., yaz : 50 - 100 mm., sonbahar : 150 - 200 mm. ve kış : 300 - 400 mm. olarak gösterilmektedir.

Murat dağının eteklerinde ormanın esas ağaç türü karaçam (*Pinus nigra* Arnold)'dır. Ormanın bazı yerlerinde münferit veya küçük guruplar halinde meşe türleri bilhassa saçlı meşe (*Quercus cerris* L.) bulunmaktadır. 1420 - 1550 m. rakımları arasında görünmeğe başlayan sarıçam bazı yerlerde 1600 m.'den sonra tamamen hâkim bir durum almaktadır (Resim : 1). Sarıçamın Murat dağındaki yayılış sahası 38°50' - 38°58' enlem ve 29°35' - 29°50' boylam dereceleri arasında ise de, işgal ettiği saha kesin olarak malûm değildir. Kütahya Orman İşletme Müdürlüğünün verdiği malûmata göre sarıçamın kapladığı saha, Keçiller bölge şefliğine bağlı Tavşandağı, Eğriova ve Dumlupınar serilerinde bilinmekte, Gediz orman işletmesinin Murat dağı bölge şefliğinin 329 numaralı havzasında meşçerenin % 35'ini (ortalama 210 hektar) ve 330 numaralı havzasında ise % 65'ini (ortalama 715 hektar) teşkil etmektedir. Uşak işletmesine bağlı Banaz bölge şefliğinin Oturak serisi ormanlarındaki yayılış sahası da keza malûm değildir.

Murat dağında 1550 m.'den sonra kayın (*Fagus orientalis* Lipsky) ve bodur ardıç (*Juniperus nana* Willd.) belirir ve bodur ardıç orman sınırına kadar çıkmaktadır. *Juniperus oxycedrus* L.'a ise ormanın hemen her yerinde rastlanır. Bölgenin bazı yerlerinde bulunan münferit porsuk (*Taxus baccata* L.) ağaçları da dikkati çekmektedir.

Resim : 1. Murat dağı Sarıçam meşcerelerinden bir görünüş

Murat dağında sarıçamın uzun, çok düzgün gövdeler teşkil ettiği ve kanşık olduğu yerlerde gövdesinin güzelliği ile dikkati çektiği görülmüştür. Meşcerelerde 35 cm.'den fazla çapa malik ağaçların miktarı büyük bir yekûn teşkil etmekte ve gençlik çok süratli bir tecessüm göstermektedir. Sarıçamın Murat dağı mıntakasında, kuzey batı yayılış sahası sınırında bu kadar iyi bir tecessüm göstermesi irtifanın fazlalığı dolayısıyla yağış miktarının yukarıda bildirilen yekûndan fazla olması ve denizden gelen rüzgârların buraya kadar ulaşabilmesinden mütevellit olsa gerektir. Nitekim tetkikatta bulunduğumuz 4 Ağustos 1955 günü sarıçam mıntakasına oldukça şiddetli bir yağmur düştüğü halde ovada bundan eser görülemedi.

LİTERATÜR

- B e r n h a r d , R. : Die Kiefern Kleinasiens. Mitteilungen der Deutschen Dendrologischen Gesellschaft, Nr. 43, 1931.
- K a y a c ı k , H. : Türkiye Çamları ve bunların coğrafi yayılışları üzerinde araştırmalar. Orman Fakültesi Dergisi, cild 4, sayı 1 ve 2, sahife 44.
- Y a l ç ı n l a r , İ. : Banaz çayı ve Uşak civarında hünye ve morfoloji araştırmaları. Türk Coğrafya Dergisi, yıl 12, sayı 13 - 14. İstanbul,

ZUSAMMENFASSUNG BEITRAG ZUR VERBREITUNG VON *Pinus Silvestris* L. IN ANATOLIEN

von Prof. Dr. Abdulgafur ACATAY

In Anatolien kommt *Pinus silvestris* auch im Gebiete von Murat Dağı (Südost von Vilâyet Kütahya) vor.

Dieses Gebiet bildet Südwestgrenze von *Pinus silvestris* - Verbreitungsfläche in Anatolien. Die betreffenden Waldungen liegen zwischen dem 38°50' - 38°58' nördlicher Breite und 29°35' - 29°50' östlicher Länge von Greenwich und umfassen eine Fläche von mehr als 925 ha.